

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית פרשת יתרו תשפ"א לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף ר"ח

והערפל קול גדול ולא יסף וגו', ותאמרו הן הראנו ה' אלקינו את כבודו ואת גדלו ואת קולו שמענו מתוך האש, היום הזה ראינו כי ידבר אלקים את האדם וחי, ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדולה הזאת, אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' אלקינו עוד ומתנו וגו', קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלקינו ואת תדבר אלינו את כל אשר ידבר ה' אלקינו אליך ושמענו ועשינו ע"כ. ויש להבין שדבריהם סותרות סיפא לרישא, שהתחילו היום הזה ראינו כי ידבר אלקים את האדם וחי, ואם כן מה זה שסיימו אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' אלקינו עוד ומתנו, הא ראו כי ידבר אלקים את האדם וחי.

ונראה בהקדם מה דאיתא בגמרא (מכות כג:) תרי"ג מצות נאמרו לו למשה. אמר רב המנונא מאי קרא (דברים לז:) תורה צוה לנו משה מורשה, תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי (והיינו דכתיב תורה צוה לנו משה), אנכי ולא יהיה מפי הגבורה שמענום [הרי שית מאה ותליסרי] ע"כ. ויש לומר עוד, דאיתא בגמרא (עבודה זרה ה.) אמר ריש לקיש בואו ונחזיק טובה לאבותינו [עושי העגל] שאלמלא הן לא חטאו אנו כמי שלא באנו לעולם [לפי שהן חיים לעולם, וכל זמן שהן קיימין אין אנו חשובין כלום]. הוא דאמר כי האי תנא, דתניא רבי יוסי אומר לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהן שנאמר (תהלים פב:) אני אמרתי אלקים ובני עליון כולכם, חבלתם מעשיכם אכן כאדם תמותון ע"כ. ופריך עלה והכתיב פרשת יבמות ופרשת נחלות, ומשני דכתיבי על תנאי (אם יחטאו, שאו יחזור מיתה למקומו) ע"ש. וביאר בתורת חיים (שם) דאף שפרשיות אלו נכתבו אחר שחטאו, מכל מקום התורה היתה קדומה אלפיים שנה קודם שנברא העולם (ב"ר חב) ע"ש.

וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמור (כ-א). ברש"י מלמד שאמר הקדוש ברוך הוא עשרת הדברות בדבור אחד, מה שאי אפשר לאדם לומר כן. אם כן מה תלמוד לומר עוד אנכי ולא יהיה לך, שחזר ופירש על כל דבור ודבור בפני עצמו (מכילתא) ע"כ. וביאר בחזקוני שבתחלה אמרן הקב"ה בבת אחת ובדבור אחד, ולא הבינום ישראל, ומה שנשנו, מלמד שחזר המפרש ופירש כל דבור ודבור בפני עצמו כדי שיבינום ישראל. אנכי ולא יהיה לך חזר ופירש הקדוש ברוך הוא, ולא היה להם יכולת לסבול ולשמוע מפיו יותר, כמה דאת אמר (כ-טו) דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלקים פן נמות. וכן אמרו רבותינו (מכות כד:) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום, בא משה וחזר ופירש משם ואילך כל דבור ודבור בפני עצמו. ונראים הדברים, שהרי מליצת דברות אנכי ולא יהיה לך משמע כאדם המדבר על עצמו, והשאר כאדם המדבר על אחרים, כדכתיב לא תשא את שם ה' אלקיך (כ-י), ולא כתיב את שמי. כי ששת ימים עשה ה' (כ-יא) ולא כתיב עשיתי, וכן השאר. ומה שפירש רש"י מלמד שחזר ופירש, קאי אהקדוש ברוך הוא וקאי אמשה, פירוש כל אחד ואחד חזר ופירש חלקו מהדברות ע"כ. ואם כן עשרת הדברות נאמרו בשלשה דרגות, מתחלה כל העשרת הדברות בבת אחת מפי ה', ושוב אנכי ולא יהיה בפרטות מפי ה', ושוב שאר הדברות מפי משה. ויש להבין כיון דסוף כל סוף לא הבינו ישראל מה שנאמר בדבור הראשון שאי אפשר לדבר כן ואי אפשר לשמוע, מה היה התועלת בזה שנאמרו כל הדברות מתחלה בדבור אחד.

והנה להלן בפרשת ואתחנן כתיב (ה-יט) את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם בהר מתוך האש הענן

ואם כן כפי המצב שהיו ישראל במתן תורה, אשר אני אמרתי אלקים אתם, לא היה לפניהם חיוב קיום מצות ה' רק תרי"א מצות כמספר תור"ה, כי פרשת יבמות ופרשת נחלות לא יתחייבו רק אחר שיחבלו מעשיהם, ולכן נקראת מצות ה' בתואר תור"ה, שכפי מצבם במתן תורה אין עליהם חיוב רק תרי"א מצות. וזהו שאמר הכתוב 'תורה צוה לנו משה', שלא חייבה לנו אלא תרי"א מצות, כי אין חיוב מצות של יבום ונחלה. ומפרש הכתוב, 'מורשה' מה שניתן להם גם מצות נחלה, זה ניתוסף להם רק אחר 'קהלת יעקב', כשחטאו בחטא העגל שנאמר (שמות לב-א) וירא העם כי בושש משה לרדת מן ההר ויקהל' העם על אהרן, ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים וגו', אבל אם לא היו חוטאים לא היו מתחייבים רק במצות מנין 'תורה' שצוה לנו משה. [שוב נתעוררתי כי לולא חטא העגל היה חסר יותר ממנין המצות של תורה, כי מצות יבום כלול בתוכה שלש מצות, עשה דיבום, ולא תעשה להאשה להנשא בלי יבום, ומצות חליצה. אך הערה זו תסובב לכאורה גם על ביאור הגמרא הנ"ל דמנין תור"ה צוה לנו משה, כי אנכי ולא יהיה מפי הגבורה שמענום, ובדיבור לא יהיה מנה בחינוך כי כלול בה ארבעה מצות ממספר התרי"ג מצות, והבן. ועיין דרשות חתם סופר לשבועות (ח"ב רצג, ובנדמ"ח דרוש כב)].

*

ויש לצירר לעצמינו איך היה ציור העולם אם לא היו חוטאים בהעגל, כי ישראל לא היו מתים אלא מאריכין ימים לעולמי עד, ואומות העולם היו מתים ומתחלפים כל שבעים שנה. ורובא דרובא דעלמא היו יהודים, ואומות העולם במספרם היו מיעוטא דמיעוטא. וכולם היו מכירין בעין גלוי גדולת ישראל, שבודאי היו ניתוספים על ידי זה הרבה גרים מהאומות. ומה היה יהודי עושה בחיים של אלפי שנה, היה יושב ועוסק בתורה, ולא היה שוכח דבר מלימודו, כמאמרם (עירובין נד.) אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל [חרות משמע חקוק ואינו נמחק לעולם, על ידי הלוחות היתה תורה חקוקה לישראל מהשתכח מהן עולמית], ואף על פי כן היו מבליים ימיהם בתורה, ולהורות כי ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים (איוב יא-ט).

*

ולכאורה יש להבין קושיית הגמרא במתן תורה מפרשת נחלות ויבום, הלא קושיא זו תקשה עוד מימי

וצריכין לומר דמבואר ברמב"ן (שם ב"ז) דעל דעת אנשי הטבע היה האדם מעותד למיתה מתחלת היצירה מפני היותו מורכב (מארבע יסודות, שאין לה קיום נצחי), אבל גזר עתה שאם יחטא ימות בחטאו כדרך חייבי מיתה בידי שמים בעבירות, שהכוונה בהם שימותו בחטאם טרם בוא יומם ע"ש. ובמגדים חדשים (שם א-בט) כתוב, שכבר העירו שמה שכתב בשם אנשי הטבע (וברבינו בחיי שם, שכן כתבו חכמי המחקר), כן הוא גם דעת רבי שמעון בזהר חדש (פ' בראשית יח:), אמר רבי שמעון גזירה נגזרה על אדם למות 'על שנלקח מן האדמה' (ר"ל לפי שהוא מורכב מארבעה יסודות, ובטבע כל מורכב לחזור ליסודו), מלמד שאלמלא לא חטא היו לו חיים ארוכים, כיון שחטא, עונשו שיקצר ימיו וימות באותו היום, לאחר שעשה תשובה נתן לו יומו דקוב"ה שהוא אלף שנה ע"ש. ולכן אתי שפיר דלא נתקשה להו על גזירת אדם שימות, ומבואר דקודם לא היה מיתה, ואיך יתכן פרשת נחלות ויבום, כי יש לומר כרבי שמעון דגם קודם חטא אדם הראשון היה מיתה כאשר יגיע בטבעו להתפרד ההרכב, אלא שהחטא גרם רק קירוב מיתה לפני זמנו. אבל על רבי יוסי קשיא ליה שפיר, דאמר דבמתן תורה בטלה מישראל מיתה לגמרי, ואם כן איך יתכן בתורה שתי מצות הללו, ועל כרחך דעל תנאי נאמרו.

*

והנה תחלת דיבור ה' במתן תורה היתה עשרת הדברות בדבור אחד, וענינו יש לומר על פי מה שאמר הכתוב (דברים ח-א) כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות למען תחיון וגו', וביאר באור החיים הק', כי האישי משה השכיל בלבנות בני אדם כי רוח אחד יתעם כקטן כגדול, והוא סולם להמעיט בעבודת ה' ולצאת מדרך החיים, והוא כי בעשות האדם ממצות ה' ב' או ג' מאשר תבואנה, ומה גם אם יחזיקו באחת מכל מצות ה' בתמידות

והמזלזל במקצתם, אם כי מלא הוא מצות כרמון, אין לו שלימות, ונחסר לו אף קיום דבור אחד.

וזהו הענין שאומרים (בנוסח לשם יחוד) קודם קיום מצוה, ותהא חשובה לפניך כאילו קיימתיה בכל פרטיה, יתרי"ג מצות התלויות בה, כי כל המצות הם חטיבה אחת, ומצוה זו שמקיים הוי רק פרט אחת, וכל התרי"ג מצות תלויות בה, אשר רק בצירוף קיום כל המצות הוי דבר שלם. וכמו כן אנו אומרים (שם) שקיום מצוה זו היא 'בשם כל ישראל', כי קוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא (וזהו ח"ג עג), דכמו שתרי"ג מצות התורה הם כלולים יחד כמצוה אחת, כן ששים רבוא ישראל שכלולים בששים רבוא אותיות לתורה (מגלה עמוקות אופן קפו), הם יחד נפש אחת, כמו שאמר הכתוב (בראשית מו-כז) כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים, וברש"י שבעים היה לו והכתוב קורא אותן נפש.

וכאשר אחד מישראל מקיים מצוה, נכללים בזה כל ישראל, שהם חלקי אברים מהאיש ההוא. ועל דרך שהוא בהאדם עצמו, שידי או רגליו עושין מצוה, ועולה המצוה לכל גופו, ועל כן קיום כל מצוה היא בשם כל ישראל. וכל זה לימד אותנו ה' במה שמסר כל התורה כולה בדבור אחד, להורות על כללות כל המצות יחד למצוה אחת. והיינו דכמו שיש בהאדם רמ"ח אברים ושס"ה גידין, וממנה נשלם האדם, כן יש בתורה רמ"ח עשין ושס"ה לא תעשה, ומכל הפרטים הללו נשלם קיום מצות ה', ולכן כאשר האדם כולל עצמו בכללות ישראל יש לו התכללות גם במצותיו, והכלל ישראל ביחד מקיימים כל מצות ה' יחד.

*

עוד יש לומר בטעם שהשמיע ה' העשרת הדברות בדבור אחד. דהנה ראו ראינו בכל דורות שמד שעברו על הכלל ישראל, גם אנשים קלי הדעת ועוברי עבירות, פשטו צואריהם להשחט על קדושת ה', ולא יכחשו ולא ימירו את כבוד קונם במסירת נפש. והיא פליאה, כי הגם שכן היא מצות התורה למסור נפשו על אמונת ה', וכמו שנאמר (דברים ו-ה) ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך, אפילו הוא נוטל את נפשך (ברכות נד), אבל הם לא קיימו זאת מפני שכך כתוב בתורה, כי יש עוד עבירות שהם ביהרג ואל יעבור, והם עוברים עליה בשאט נפש גם בלי כפיה. ואין זה אלא מפני שאנכי ולא יהיה מפי הגבורה

ובזריזות, יולד בהם הולדה רעה להתעצל בשאר המצות הבאים לידם, ומה גם אם יהיו בידם כמה וכמה מהמצות שתמלא נפשם בקצת מהמצות, ומה מאוד פשה נגע זה ובפרט בלב ההולכים בתורת ה' להבזות המצות הקלות, בראותם שהם לומדי תורה ומקיימים רוב המצות וכו'. ואשר לזה בא נביא ה' בתוכחותיו ואמר כל המצוה, יחס לכללות התורה למצוה אחת, וצוה על כולה לבל יטעה בשגיון הנזכר.

ונתן טעם שאין עליו תשובה ואמר למען תחיון ובאתם וגו', נתכוון במאמר תחיון על דרך אומרם ז"ל (וזהו ח"א קע): כי באדם יש רמ"ח אברים ושס"ה גידים, וכנגדם בא דבר ה' לשמור שס"ה מצות לא תעשה ורמ"ח מצות עשה, והנה ישער אדם על אבר או גיד אחד איזה מיחוש או מכאוב ויצעק לכו באוי ואבוי ממכאובו, האם יקבל מענה לצעקו באמור לו הלא לך רמ"ח אברים ומהם רמ"ז שלמים, ואם חלק מרמ"ח יחלה אין ראוי לקבול על זה. וזה דמיון שמירת המצות שהם מיוחדים כנגד האברים והגידים, וכשאדם עובר ומבטל אחת מהנה יפעיל הכאב בשכנגדו באברים ובגידים, וכשם שאין תשובת בריאות רמ"ז מועלת להעביר הרגש כאב האבר תשלום רמ"ח, כמו כן לא ישלימו רמ"ז מצות עשה לחסרון האחד תשלום רמ"ח, וכמו כן לא ישלים שמירת שס"ד מצות לא תעשה לביטול אחד תשלום שס"ה. והוא מאמר כל המצוה, פירוש בכללותיה, שלא יחסר כל שבידך לעשות. תשמרון לעשות, פירוש בין מצות לא תעשה בין מצות עשה. והטעם למען תחיון, זה תלוי בזה, וכשאתה מחסר אחת מכל המצות, אתה מחסר כנגדו חיות אבר אחד. ואם תאמר ישתנה המשל לנמשל, שהמשל שהוא הרגש אבר אחד לפי שהוא מכאיב לכל אחדות הגוף מה שאין כן המצות, לזה בא מאמר הנביא בלשון זה כל המצוה, פירוש שגם מצות התורה לאחת יחשבו, הגם שרבים במנין, יסוד אחד ובנין אחד להם, ומעתה הם שוים ממש לדמיון הרמוז עכ"ל.

וכדי ללמד לבני ישראל גודל החיוב של 'כל' מצות ה', שאי אפשר להחסיר גם אחת ממנה, דיבר ה' את העשרת הדברות בדבור אחד, כי בעשרת הדברות נכלל כל התורה כולה יחד (רש"י כד-יב), ויש בהם תר"כ אותיות, כנגד תרי"ג מצות (במדב"ר יג-טו) ושבע מצות של בני נח (בעל הטורים כ-יד), והשמיע ה' את כל מצותיו בדבור אחד, להורות שכל מצות התורה לאחת יחשבו כאילו כולם הם רק דבור אחד,

לפנינו, הן מסירת נפשינו, והן מסירת כל ממונינו, שעני נחשב כמת. 'כי מי כל בשר אשר שמע קול אלקים חיים מדבר מתוך האש כמונו ויחי'. ועל כן 'קרב אתה ושמע את כל יאמר ה' אלקינו, ואת תדבר אלינו את כל אשר ידבר ה' אלקינו אליך', ואז לא תהא הדיבור אלא בגבולות, כמו האדם שהוא בעל גבול, ואז 'ושמענו ועשינו', נוכל לשמוע ולעשות ולהמשיך בחיותנו ולעבדו לאורך ימים. והסכים ה' לדבריהם ואמר 'היטיבו כל אשר דברו'.

אמנם מצד שני, אם לא נשמע כל הדברות מפי ה', הרי יחסר לנו כח הגבורה לגבר על יצרנו בקיום שאר המצוות, כיון שלא שמענו מפי הגבורה. על כן השכיל ה' לטובתן של ישראל, להשמיע להם מתחלה כל התורה כולה בדבור אחד, וממילא נחקק גם בזה כח הגבורה להיות כובש את יצרו. אך כיון שלא שמעו הדבור בפרוטרוט, אלא דבור בלי הבנה, על כן אין הרישומא מדבור זה חזק כל כך, כמו אנכי ולא יהיה ששמענו בפרוטרוט מלה במלה.

*

ובזה נבין מה שמשבח הכתוב את משה רבינו במדת ענותנותו, והאיש משה עניו מאד מכל האדם 'אשר על פני האדמה' (במדבר יב-ג), אשר סיום הכתוב לכאורה מיותר. וגם להבין איך עלה בידו להיות ענוותן כה גדול, בשעה שבודאי ידע גודל מדריגתו בקיום מצות ה'. אך יש לומר, כי בהיות שמשה רבינו היה שונה מהכלל ישראל, שהוא זכה לשמוע כל הדברות מפי ה', כמו שאמרו לו קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלקינו, ואם כן נחקקו מאש ה' כל הדיבורים לתוך תוכו של משה, כמו שנחקק מצות אמונה בכל ישראל בלי שום הגבלות, על כן לא החשיב כלל מה שהוא עומד ברום המעלה יותר מכולם, כי הוא עלה אל ההר לשמוע קול ה' נצחי בכל הדברות, והחזיקה שנעשה בו עולה יותר משאר ישראל, ואין חידוש מה שקיום מצות ה' אצלו הוא במעלה יתירה משאר בני אדם. וזהו שהדגיש הכתוב, והאיש משה עניו מאד מכל האדם 'אשר על פני האדמה', הם עמדו במתן תורה סביב ההר על האדמה, וכנגדו משה עלה אל ההר, ושמע כל הדברות מפי ה' מתוך האש, על כן אין חידוש שמעלתו יתירה עליהם.

שמענו, ודיבור ה' נצחי וקיימת, וכאשר קולו שמעו מתוך האש, נעשה הדבר חקוק בנשמות ישראל בחותם אש, אשר ממנה לא יוכל לזוז, וכל אשר לו יתן בעד זה, ממונו והונו וגם חייו. כי מצות אמונה מפי 'הגבורה' שמענו, שנחקק בזה גבורה בכל נפש ישראל שיוכל להתגבר למסור עבור זה גם חייו. אבל שאר המצוות שלא שמענום אלא מפי משה, ילוד אשה שהוא בעל גבול, ואין בקולו כח נצחיות, על כן פיתוי היצר יכולה לגרום לסור ממנה, ולבחור ברע נגד הטוב האמיתי. ועל כן יש בשאר המצוות הגבלות שונות, שאינו מחוייב למסור נפשו עליהם חוץ מהשלש עבירות. ועל לא תעשה אם כי לא מחוייב למסור נפשו, אבל יש חיוב למסור כל ממונו עבורו, ועל קיום מצות עשה חומש מממונו, כמבואר בשלחן ערוך (יו"ד סימן קנז). [נעיין קדושת לוי בפרשתנו על הפסוק כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים, ובאגרא דכלה פ' ויצא על הפסוק וייקץ יעקב].

ומעתה אי היו שומעין כל המצוות כולם מפי ה', הרי דבור ה' נצחי, היתה נשמת כל ישראל מוכנת למסור נפשו וממונו על כל מצוה קלה שבתורה. ובכל מצב של נסיון היה מפקיר הונו להיות עני, ומפקיר גם חייו שלא לסור ממצות ה'. ולכן ישראל בשמעם אנכי ולא יהיה מפי הגבורה, והרגישו הרושם שעשה הדבור עליהם, שהם מוכנים להפקיר הכל עבור מצוה זו, אם כן כאשר ימשיך ה' שאר המצוות, הרי לא שבקית חיי לכל בריה, כי על כל מצוה קלה ימסור הכל לה', ולא ישאר לו חיים לעבוד בהם את קונו.

וזהו ביאור המשך הכתובים 'את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם בהר מתוך האש', שאנכי ולא יהיה מפי הגבורה שמענום, 'קול גדול ולא יסף', ומתרגמינן ולא פסק, היינו קול נצחי שנחקק בנשמות ישראל שאינו נפסק, ונשמתו שומעת תמיד אנכי ה' אלקיך, ולא יהיה לך אלהים אחרים, 'ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם' ואמרו, 'היום הזה ראינו כי ידבר אלקים את האדם וחי', אין אנחנו חוששים שיצא נפשינו כעת כאשר נשמע עוד שאר הדברות מה', כי ראינו שידבר אלקים את האדם וחי, אבל חוששים אנו על חיינו אחר מתן תורה, 'אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' אלקינו עוד ומתנו', אם נקבל גם שאר הדברות מה', הרי נהיה מוכנים למות יום יום על כל נסיון מצוה קלה שיזדמן

הגליון הזה נתנדב על ידי

מזה"ר ר' אברהם מזמי" כ"ץ הי"ד לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצוות	מזה"ר ר' יואל פרידריך הי"ד לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למול טוב	הרב ר' יעקב יוסף ווינגארטן שלי"א לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למול טוב	מזה"ר ר' יעקב יוסף לעפקאוויטש הי"ד לרגל השמחה השרויה במעונו באירוסיו בנו למול טוב	לעילוי נשמת הר"ר פריץ ב"ר יצחק ע"ה - ראשון דקהלתנו הק' נפטר ג' אדר - תנצ"ב. הנצח ע"י בנו מזה"ר שמחה פריעדמאן הי"ד
---	---	---	---	--